

شناسایی چالش‌های صنایع دستی و ارائه راهکارهای لازم (مطالعه موردی: صنایع دستی استان مازندران)

علی ثریایی^۱، زهرا عطف^۲

^۱استادیار و عضو هیات علمی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل، گروه مدیریت، بابل،

ایران a.sorayaei@gmail.com

^۲کارشناس ارشد مدیریت، مدرس دانشگاه پیام نور، atf.zahra@yahoo.com

چکیده - صنایع دستی گنجینه فرهنگی یک ملت است که امروز به دلیل توسعه صنایع مدرن، مورد بی‌مهری قرار گرفته است. با وجود این که توسعه صنایع دستی می‌تواند بیشترین اشتغال را با کمترین سرمایه‌گذاری ایجاد کند ولی متأسفانه شناخت دقیقی از وضعیت و چالش‌های آن در کشور وجود ندارد و به درستی نمی‌توان سهم آنرا در اقتصاد کشور تعیین کرد. بنابراین هدف از پژوهش حاضر، شناسایی چالش‌های صنایع دستی و ارائه راهکارهای لازم بوده و بر همین اساس در تحقیق حاضر سعی شد ابتدا چالش‌های صنایع دستی شناسایی و سپس با کمک تکنیک AHP و مقایسه میانگین عوامل اهمیت هر یک از عوامل مذکور تعیین شود. نمونه آماری شامل ۳۶ نفر از مدیران و کارشناسان سازمان صنایع دستی و برخی از هنرمندان این رشته می‌باشد. تحقیق حاضر توصیفی از نوع پیمایشی بوده و به شکل میدانی اجرا شد. ابزار اندازه‌گیری این تحقیق پرسشنامه‌ای ۲۰ سوالی بوده که بر مبنای شاخص‌های تعیین شده طراحی شد نتایج تحقیق نشان داد که چالش‌های تولید و بسته‌بندی، چالش فروش و صادرات، چالش مدیریت و ساختار و چالش منابع انسانی به ترتیب بیشترین تاثیرگذاری را دارند و در پایان راهکارهای لازم جهت بهبود وضعیت صنعت ارائه شد.

کلمات کلیدی: صنایع دستی، استان مازندران، تکنیک فرایند سلسله مراتبی

مقدمه

هنر از جمله نیازهای بشری است که همواره در طی دوران زندگی با وی همراه بوده است. بشر اولیه از همان ابتدا در پی آفرینش ابزارهای کاربردی به تزیین آن‌ها نیز می‌پرداخته و آثار هنری بدیع و زیبایی به وجود می‌آورده است و به این وسیله خود را متجلی و به نیازهای مادی و معنوی خود پاسخ می‌داده است (شایسته فر، ۱۳۸۹). صنایع دستی در هر فرهنگی ازجمله شاخصه‌های بنیادین در زمینه احراز هویت و اعتبار معنوی و تاریخی ملت‌هاست. موضوعی که ریشه در تاریخ داشته و ثمرات آن روشنائی بخش راه آینده، هر اثری که برپایه باورها و اعتقادات بومی، توسط دستان هنرمند و صنعتگری عاشق و دل‌خسته آفریده می‌گردد، برگی از شناسنامه آن مرز و بوم و سندی از تاریخ آن کشور است (هوشیار، ۱۳۸۵).

صنایع دستی، بیانگر هنر، ذوق و فرهنگ یک ملت است و آمیختگی زیادی با تاریخ سنتها، محیط جغرافیای و نیازهای مصرفی مردم دارد. مخصوصاً با توجه به عدم نیاز به سرمایه‌ی زیاد، ابزار ساده، یادگیری آسان، همچنین اشتغال‌زایی فراوان و ایجاد تفاهم ملی و بین‌المللی در روند توسعه‌ی محلی و ملی، بسیار تاثیرگذار و ضروری است و ترویج و فعال کردن آن علاوه بر بازدهی‌های فرهنگی و اقتصادی، موجب جلب جهانگرد نیز می‌گردد (صرامی، ۱۳۸۴). ایران جزو معدود کشورهایی است که از دیرباز در زمینه تولید مصنوعات دست ساز، سرآمد و صاحب شهرت بوده و تا پیش از پیدایش ماشین و دست اندازی آن بر نظام اقتصادی، همیشه از این هنر چون عاملی مهم و اساسی در پیکره اقتصادی خویش بهره‌مند شده است (یزدان پناه و صمدیان، ۱۳۸۸). به خصوص در مناطق روستایی و عشایری صنایع دستی می‌تواند به عنوان دومین منبع درآمد و در پاره‌ای از مناطق کشور حتی به عنوان مهم‌ترین عامل کار و درآمد به حساب آید (هاتفی، ۱۳۸۸).

از آنجایی که تولید صنایع دستی اساساً متکی به صنایع داخلی است، از این رو به طور معمول بیش از ۹۰ درصد ارزش داده‌ها در این رشته که به طور عمده شامل نیروی کار، مواد اولیه‌ی مصرفی و ابزار و وسایل کار است، در داخل کشور قابل فراهم‌شدن و حمایت است و طبعاً هر گونه افزایش در میزان تولید و فروش فرآورده‌های دستی اثر مستقیمی در ازدیاد تولید ناخالص ملی G.N.P دارد (صرامی، ۱۳۸۴).

اما امروزه تولید صنعتی و سبک زندگی مدرن، صنایع دستی و هنرهای صناعی را با چالشهای عمیق و بنیادی مواجه کرده است، تا بدان حد که حتی غنی‌ترین و فاخرترین هنرهای صناعی نیز با مصائب بنیادی مواجه اند و هنرمندان آنها با بیکاری ساختاری دست به گریبانند. ولی با وجود این در سالهای اخیر صنایع دستی در سطح جهانی و بویژه در شرق دور رونق چشمگیری یافته اند، درحالی که صناعات ملی ایران زمین با وجود غنای بی نظیر هر روز بیش ازپیش در تنگنا قرار می گیرند (وهابی و امرایی ۱۳۸۷).

کشورهای مهد صنایع دستی می‌کوشند تا با اتخاذ تدابیر حمایتی و سیاست‌های تشویقی موجبات رشد و توسعه‌ی صادرات صنایع دستی که یکی از اقلام مهم صادراتی آنها به حساب می‌آید را فراهم کنند. با این وصف، آنچه در کنار سیاست‌های حمایتی و هدایتی مذکور باید مورد توجه قرار گیرد، شناسایی عوامل توسعه و نیز مسائل و مشکلات صنایع دستی در راستای دستیابی به راهکارهای اصلاحی است. در این راستا، تحقیق کنونی با هدف شناسایی و رتبه بندی مهمترین چالش‌های موجود در صنایع دستی استان مازندران و ارائه راهکارهای لازم با استفاده از تکنیک AHP صورت پذیرفته است. بنابراین مسئله اصلی که محقق دنبال می‌کند، می‌توان این گونه بیان کرد:

الف - مهمترین چالش‌های صنایع دستی استان مازندران کدام است؟

ب - اولویت بندی این عوامل چگونه است؟

از نظر یونسکو مصنوعات صنایع دستی تلقی می شوند که کاملاً با دست یا به کمک ابزار دستی ساخته شده باشند. دخالت ابزارهای ماشینی در تولید مصنوعات دستی تا آنجا پذیرفته است که حضور مستقیم دست یا نیروی انسانی را در تولیدات مربوطه نفی نکند (انتشارات یونسکو، ۲۰۰۶). صنایع دستی به بخشی از هنر و صنعت گفته می شود که با بهره گیری از مواد اولیه بومی و انجام کار اساسی که به کمک دست و ابزار دستی و سنتی انجام می شود. منجر به ساخت محصولاتی می گردد که هر کدام ذوق و هنر و خلاقیت سازندگان آن را به نمایش می گذارد. این صنایع شامل تولیداتی می شود که علاوه بر جنبه مصرفی دارای ویژگی های هنری و خلاقیت بوده، مخصوصاً در گذشته در تمام شئون زندگی مردم حضور داشت (صرامی، ۱۳۸۴).

نقش های اصلی صنایع دستی در مسائل اقتصادی و اجتماعی به شرح ذیل مطرح می شود:

۱- تامین اشتغال و تعادل بخشی بازار کار: یکی از مهمترین معضلات کنونی کشور مساله اشتغال می باشد و به ایجاد اشتغال نیاز به سرمایه گذاری است بر اساس مطالعات صورت گرفته برای ایجاد هر شغل در بخش صنعت بین ۱۶۰ تا ۳۰۰ میلیون ریال سرمایه نیاز است و میزان سرمایه مورد نیاز برای فعالیت های صنایع دستی به خوبی نشان می دهد که سرمایه مورد نیاز این بخش بسیار کمتر از سرانه مورد نیاز سایر بخش ها است.

۲- متنوع سازی فعالیت های اقتصادی خانوار: صنایع دستی به دلیل داشتن ویژگی های مثبت

زیر باعث بهبود سریع وضعیت

اقتصادی خانوارها می شود:

- انجام آن توسط کلیه افراد خانوار؛
- سرمایه اندوز بودن صنعت دستی؛

- داشتن تکنولوژی بومی؛
 - فراگیری و آموزش سریع.
- ۳- تامین معیشت و درآمد یکی از علل اصلی روی آوردن خانوارها (خصوصاً روستائیان): مساله ای مهم در صنعت دستی جنبه هنری و جنبه مصرفی-اقتصادی بودن کالاهای تولید شده است که قطعاً برنامه ریزی جهت توسعه این صنعت می تواند سهم چشمگیری در تامین کل درآمد خانوارها حداقل ۴۰ درصد داشته باشد.
- ۴- مشارکت اقتصادی زنان: ارزش کار زنان روستایی و شهری چه در کشورهای توسعه یافته و چه در حال توسعه همواره از بعد تاریخی مورد غفلت قرار گرفته است در این راستا فعالیت هایی که از سوی زنان در بازارهای محلی و همچنین در خانه داری و خدمات خانوار انجام می-گیرد و در اندازه گیری فعالیت های اقتصادی کشور نادیده گرفته می شود. به هر حال مطالعات نشان می دهد که زنان مولدانی فعال بوده و در فرآیند توسعه و ایجاد ثروت در جهان سهم مهمی دارند و اغلب بین ۷۵ تا ۸۰ درصد افراد شاغل در بخش صنایع دستی را زنان تشکیل می دهند (رهبرهادی بیگلو و همکاران، ۱۳۹۰).

پیشینه تحقیق

وهایی و امرایی (۱۳۸۷) در تحقیقی به شناسایی برخی آسیب ها و نقاط ضعف هنرهای صناعی پرداخته این آسیب ها در چهار طیف کلی طبقه بندی شده اند که عبارتند از آسیب شناسی (الف) طراحی (ب) عرضه و بسته بندی (ج) بازاریابی و تبلیغات و (د) معضلات پیرامونی و به فراخور برای رفع معایب هریک از این حوزه ها راهکارهای ارائه داده اند. صرامی (۱۳۸۴) در مقاله خود که در ارتباط با مشکلات صنایع دستی استان اصفهان بوده به بررسی و آسیب شناسی

برخی از مشکلات این صنعت خصوصا مشکلات صدور صنایع دستی از جمله موانع گمرکی، هزینه و مالیات خروج، عدم حمایت جدی دولت، عدم وجود یک شرکت تعاونی (تولید، توزیع، اعتبار و تبلیغاتی) قانونمند و توانا، عدم رعایت کنترل کیفی محصول و مشابه‌سازی، بدل‌سازی و افت کیفیت و مرغوبیت و... اشاره کرده و در پایان در جهت بهبود شرایط و مطلوبیت آن راه کارهای لازم را ارائه کرده است. ریاضی (۱۳۷۴) در تحقیق خود تولیدکنندگان غیرسنتی، عدم وجود یک سیستم صحیح توزیع و بازاریابی، کمبود سرمایه، آموزش‌های غیرعملی و نظری، عدم آشنایی دست اندرکاران صنایع دستی از کم و کیف تولیدات سنتی فعلی کشورهای رقیب، عدم وجود یک سیستم اطلاع رسانی و تبلیغات، عدم آشنایی تولیدکنندگان که عموماً عشایر و روستایی هستند با خواسته‌ها و نیازمندی‌های بازار را به عنوان آسیب‌های این صنعت معرفی کرده است.

میر احمدی (۱۳۸۷) به بررسی بافت، نقش، رنگ و تاثیر این عوامل کیفیتی در کنار دیگر عوامل داخلی و خارجی در استقبال و عدم استقبال و علل رکود قالی فاب قرآنی پرداخته است. امیر راشد (۱۳۸۷) در تحقیق خود نشان داد که عوامل شناختی، کیفی، تبلیغات و بازاریابی اقتصادی، به ترتیب بیشترین تاثیرگذاری بر تولید و فروش صنایع دستی دارند. نتایج تحقیق دربرگیرنده پیشنهادات و ارائه راهکارهای اساسی برای تقویت امر تولید و فروش صنایع دستی در شهر تبریز می باشد. بر اساس نتایج تحقیقات پیشین و جمع بندی مطالعات انجام شده، آسیب‌ها و چالش‌های صنایع دستی را می توان در ابعاد تولید و بسته بندی، فروش و صادرات، مدیریت و ساختار و منابع انسانی مورد بررسی و تحلیل قرار داد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر بر مبنای هدف، از نوع تحقیقات کاربردی است، از آن جهت که اصول و فنونی را که در تحقیقات پایه، تدوین شده است را برای حل مسائل واقعی و اجرایی یک سازمان به کار می‌برد. همچنین سعی در شناسایی چالش‌های صنایع دستی استان مازندران دارد. نوع تحقیق بر اساس ماهیت و روش، با توجه به روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات از نوع توصیفی می‌باشد. از آنجائیکه در این تحقیق برای تعیین چالش‌های صنایع دستی از رویکرد تحلیل سلسله مراتبی استفاده شده است. از این رو ابتدا تشریح مختصری از این رویکرد ارائه می‌شود.

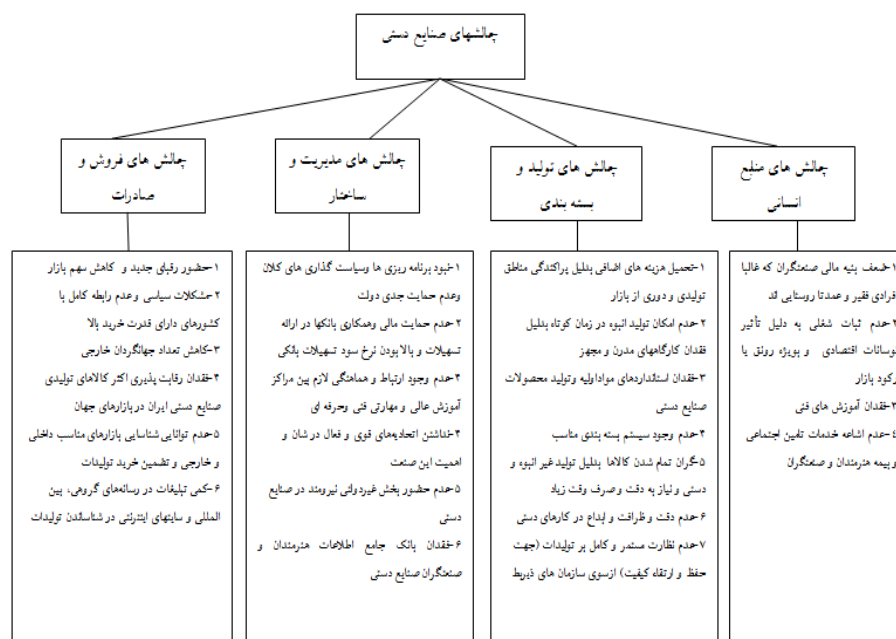
رویکرد تحلیل سلسله مراتبی (AHP)^۱:

در علم تصمیم‌گیری که در آن انتخاب یک راهکار از بین راهکارهای موجود و یا اولویت بندی راهکارها مطرح است، چند سالی است که الگوهای تصمیم‌گیری چند شاخصه^۲ MADM جای خود را باز کرده‌اند (قدسی پور، ۱۳۸۱). مدل‌های MADM، انتخاب‌گر بوده و به منظور انتخاب مناسب‌ترین گزینه از بین m گزینه‌ی موجود به کار می‌روند. در برخی از مسائل MADM از قضاوت صاحب نظران در مورد مقایسه‌ی اهمیت نسبی شاخص‌ها (یا گزینه‌ها) در رابطه با یکدیگر استفاده می‌شود. این قضاوت‌ها زوجی می‌باشد (مومنی، ۱۳۸۵).

یکی از معروفترین و تقریباً کاربردی‌ترین تکنیک تصمیم‌گیری چند شاخصه، تکنیک فرایند تحلیل سلسله مراتبی AHP است. این روش برای اولین بار توسط توماس ال. ساعتی دانشمند آمریکایی عراقی الاصل در دهه ۱۹۷۰ م. ابداع شد. اساس این روش تصمیم‌گیری در

^۱ Analytic Hierarchy Process
^۲ Multiple Attribute Decision Making

مقایسات زوجی نهفته است و با فراهم آوردن درخت سلسله مراتب آغاز می شود (آذر و رجب زاده، ۱۳۸۹). برای اجرای فرآیند تحلیل سلسله مراتبی باید در گام نخست، درخت سلسله مراتبی مسئله را ترسیم کرد که دارای هدف، معیارها و زیرمعیارها می باشد. درخت سلسله مراتبی پژوهش در شکل ۱ ارائه شده است که سطح اول هدف چالش های صنایع دستی سطح دوم معیارهای اصلی مشتمل بر چالشهای داخلی و چالش های خارجی و سطح سوم زیر معیارها را در بر می گیرد.

شکل ۱- ساختار درخت سلسله مراتبی

در گام بعد باید جداول مقایسات زوجی معیارها و زیرمعیارها تهیه گردد و در اختیار افراد شرکت‌کننده در تحقیق قرار گیرد (مومنی، ۱۳۸۵). مقایسه‌های انجام شده توسط خبرگان با استفاده از جدول مقایسه‌های زوجی زیر انجام می‌گیرد. در جدول ۱ مقایسه‌های زوجی نشان داده شده است.

جدول ۱- جداول مقایسات زوجی معیارها و زیرمعیارها

مقدار عددی	ترجیحات (قضاوت شفاهی)	
۱	Equally preferred	ترجیح یا اهمیت یکسان
۳	Moderately preferred	نسبتاً مرجع (کمی مهم تر)
۵	Strongly preferred	ترجیح با اهمیت زیاد
۷	Very strongly preferred	ترجیح با اهمیت خیلی زیاد
۹	Extremely preferred	ترجیح فوق العاده (کاملاً مرجع یا کاملاً مهم تر)
۲ و ۴ و ۶ و ۸		ترجیحات بین فواصل زیاد (بینابین)

در گام سوم، برای بررسی سازگاری نظرات متخصصان، از شاخص سازگاری^۱ (CR) استفاده می‌شود. هم‌چنین بردار ویژه یک اندازه‌گیری طبیعی از درجه‌ی ناسازگاری اطلاعات موجود در یک ماتریس تصمیم‌گیری را مشخص می‌کند و جداولی که دارای نرخ ناسازگاری بیش از ۰٫۱ هستند به افراد برگشت داده می‌شود تا در قضاوت خود که دارای ناسازگاری است تجدید نظر کنند (اصغرپور، ۱۳۸۱).

Consistency Ratio^۱

$$\left(\frac{27}{\dots} \right)$$

جامعه و نمونه آماری

مدیران و کارشناسان سازمان صنایع دستی و برخی از هنرمندان صنایع دستی در بخش‌های مختلف جامعه آماری تحقیق را تشکیل می‌دهند. مدیران و صاحب‌نظران این بخش‌ها شامل ۳۶ کارشناس و مدیر و هنرمند هستند که با توجه به موردی بودن تحقیق حجم نمونه با جامعه برابر بوده و نمونه همان، ۳۶ تن از مدیران و صاحب‌نظران بخش‌های اشاره شده را شامل می‌شود.

شیوه گردآوری داده‌ها

اطلاعات مورد نیاز برای این پژوهش در دو مرحله جمع‌آوری شدن؛ مرحله اول اطلاعات کتابخانه‌ای و مرحله دوم مطالعات میدانی با استفاده از پرسشنامه. پرسشنامه ۲۰ سوالی تحقیق حاضر بر اساس شاخص‌های درخت تصمیم (تولید و بسته‌بندی (۷ سوال)، فروش و صادرات (۶ سوال)، مدیریت و ساختار (۶ سوال) و منابع انسانی (۴ سوال) تهیه و تنظیم شد. شکل پرسشنامه بر مبنای پرسشنامه ماتریس مقایسات زوجی طراحی شده است.

روایی و پایایی پرسشنامه

جهت تعیین اعتبار پرسش‌نامه، از چند نفر متخصص که نظر آن‌ها تأیید کننده اعتبار پرسشنامه بود و همچنین مطالعه کتب و مقالاتی که از این عوامل یا شاخص‌های مشابه استفاده کرده‌اند استفاده شد با توجه به این که این پرسشنامه جهت انجام مقایسات زوجی طراحی شده است، روش‌های سنجش روایی پرسشنامه از جمله آلفای کرونباخ، روش تنصیف و غیره در این مورد صدق نمی‌کند. تکنیک AHP سازوکاری جهت کنترل قضاوت‌ها را در خصوص ثبات، سازگاری و هماهنگی اعمال می‌کند. در AHP کلیه قضاوت‌ها به کمک نسبت ثبات اندازه‌گیری می‌شود که باید کم‌تر از ۱۰ درصد باشد. در صورت عدم رعایت محدوده نرخ

سازگاری، ماتریس قضاوت تصمیم‌گیری دارای اعتبار نبوده، باید مجدد به تصحیح قضاوت‌ها توسط تصمیم‌گیر مبادرت کرد. با توجه به اینکه نرخ ناسازگاری محاسبه شده در این تحقیق ۰,۰۴ می‌باشد می‌توان گفت پرسشنامه معتبر می‌باشد.

یافته‌های تحقیق

در نتیجه تلفیق سؤالات پرسشنامه‌ها با کمک میانگین هندسی ماتریس‌های نهایی حاصل شد و با کمک فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی AHP وزن معیارهای مختلف محاسبه و نتایج زیر حاصل گردید:

جدول ۲. رتبه‌بندی چالش‌های فروش و صادرات

رتبه	وزن نسبی	عوامل
۱	۰,۲۴۹۵	حضور رقبای جدید و کاهش سهم بازار
۲	۰,۱۹۲۱	مشکلات سیاسی و عدم رابطه کامل با کشورهای دارای قدرت خرید بالا
۳	۰,۱۶۲۲	عدم توانایی شناسایی بازارهای مناسب داخلی و خارجی و تضمین خرید تولیدات
۴	۰,۱۵۰۲	کاهش تعداد جهانگردان خارجی
۵	۰,۱۳۳۰	کمی تبلیغات در رسانه‌های گروهی، بین‌المللی و سایتهای اینترنتی در شناساندن تولیدات
۶	۰,۱۱۲۴	فقدان رقابت‌پذیری اکثر کالاهای تولیدی صنایع دستی ایران در بازارهای جهان

بر اساس نتایج جدول ۲، عامل حضور رقبای جدید و کاهش سهم بازار به عنوان مهمترین چالش فروش و صادرات و عامل فقدان رقابت‌پذیری اکثر کالاهای تولیدی صنایع دستی ایران در بازارهای جهان به عنوان کم‌اهمیت‌ترین چالش فروش و صادرات تعیین شده است.

جدول ۳. رتبه بندی چالش های مدیریت و ساختار

رتبه	وزن نسبی	عوامل
۱	۰,۲۳۱۹	نداشتن اتحادیه‌های قوی و فعال در شأن و اهمیت این صنعت
۲	۰,۱۹۳۷	نبود برنامه ریزی ها و سیاست گذاری های کلان و عدم حمایت جدی دولت
۳	۰,۱۸۸۴	عدم حمایت مالی و همکاری بانکها در ارائه تسهیلات و بالا بودن نرخ سود تسهیلات بانکی
۴	۰,۱۴۱۳	عدم حضور بخش غیردولتی نیرومند در صنایع دستی
۵	۰,۱۲۶۹	فقدان بانک جامع اطلاعات هنرمندان و صنعتگران صنایع دستی
۶	۰,۱۱۷۷	عدم وجود ارتباط و هماهنگی لازم بین مراکز آموزش عالی و مهارتی فنی و حرفه ای

بر اساس نتایج جدول ۳، عامل حضور رقبای جدید و کاهش سهم بازار به عنوان مهمترین چالش فروش و صادرات و عامل فقدان رقابت پذیری اکثر کالاهای تولیدی صنایع دستی ایران در بازارهای جهان به عنوان کم اهمیت ترین چالش فروش و صادرات تعیین شده است.

جدول ۴. رتبه بندی چالش های تولید و بسته بندی

رتبه	وزن نسبی	عوامل
۱	۰,۲۰۰۰	عدم وجود سیستم بسته بندی مناسب
۲	۰,۱۶۶۶	عدم امکان تولید انبوه در زمان کوتاه بدلیل فقدان کارگاههای مدرن و مجهز
۳	۰,۱۵۰۹	گران تمام شدن کالاها بدلیل تولید غیر انبوه و دستی و نیاز به دقت و صرف وقت زیاد
۴	۰,۱۴۷۸	فقدان استانداردهای مواد اولیه و تولید محصولات صنایع دستی
۵	۰,۱۱۸۸	عدم نظارت مستمر و کامل بر تولیدات (جهت حفظ و ارتقاء کیفیت)
۶	۰,۱۱۸۱	تحمیل هزینه های اضافی بدلیل پراکندگی مناطق تولیدی و دوری از بازار
۷	۰,۰۹۷۸	عدم دقت و ظرافت و ابداع در کارهای دستی

بر اساس نتایج جدول ۴، عامل عدم وجود سیستم بسته بندی مناسب مهمترین چالش تولید و بسته بندی و عامل عدم دقت و ظرافت و ابداع در کارهای دستی به عنوان کم اهمیت ترین چالش تولید و بسته بندی تعیین شده است.

جدول ۴. رتبه بندی چالش های منابع انسانی

رتبه	وزن نسبی	عوامل
۱	۰,۲۸۳۶	عدم اشاعه خدمات تامین اجتماعی و بیمه هنرمندان و صنعتگران
۲	۰,۲۷۳۲	عدم ثبات شغلی به دلیل تأثیر نوسانات اقتصادی و بویژه رونق یا رکود بازار
۳	۰,۱۴۰۶	فقدان آموزش های فنی
۴	۰,۱۰۲۳	ضعف بنیه مالی صنعتگران که غالبا افرادی فقیر و عمدتا روستایی اند

بر اساس نتایج جدول ۴، عامل عدم وجود سیستم بسته بندی مناسب مهمترین چالش تولید و بسته بندی و عامل عدم دقت و ظرافت و ابداع در کارهای دستی به عنوان کم اهمیت ترین چالش تولید و بسته بندی تعیین شده است.

جدول ۵. رتبه بندی چالش های اصلی

رتبه	وزن نسبی	عوامل
۱	۰,۳۸۲۰	چالش های تولید و بسته بندی
۲	۰,۲۳۲۰	چالش های فروش و صادرات
۳	۰,۲۱۲۸	چالش های مدیریت و ساختار
۴	۰,۱۷۳۵	چالش های منابع انسانی

بر اساس نتایج جدول ۵، ترتیب اهمیت چالش‌های صنایع دستی استان مازندران به ترتیب شامل: چالش تولید و بسته بندی، چالش فروش و صادرات، چالش مدیریت و ساختار و چالش منابع انسانی می باشد.

سرانجام با ضرب کردن وزن هر یک از عوامل در وزن عوامل اصلی (به صورت سلسله مراتبی) وزن نهایی هر یک از عوامل به دست آمد که در قالب جدول ۶ نمایان است.

جدول ۵. رتبه بندی عوامل و زیر معیارها با وزن هر یک از آنها

رتبه	وزن نهایی عوامل فرعی	وزن نسبی عوامل فرعی	عوامل فرعی	وزن عامل اصلی	عوامل اصلی
۳	۰,۰۵۷۸	۰,۲۴۹۵	حضور رقبای جدید و کاهش سهم بازار	۰,۳۳۰	چالش‌های فروش و صادرات
۸	۰,۰۴۴۵	۰,۱۹۲۱	مشکلات سیاسی و عدم رابطه کامل با کشورهای دارای قدرت خرید بالا		
۱۱	۰,۰۳۷۶	۰,۱۶۲۲	عدم توانایی شناسایی بازارهای مناسب داخلی و خارجی و تضمین خرید تولیدات		
۱۳	۰,۰۳۴۸	۰,۱۵۰۲	کاهش تعداد جهانگردان خارجی		
۱۴	۰,۰۳۰۸	۰,۱۳۳۰	کمی تبلیغات در رسانه‌های گروهی، بین المللی و سایتهای اینترنتی در شناساندن تولیدات		
۱۷	۰,۰۲۶۰	۰,۱۱۲۴	فقدان رقابت پذیری اکثر کالاهای تولیدی صنایع دستی ایران در بازارهای جهان		
۶	۰,۰۴۹۳	۰,۲۳۱۹	نداشتن اتحادیه‌های قوی و فعال در شان و اهمیت این صنعت	۰,۲۱۷۸	چالش‌های مدیریت و ساختار
۹	۰,۰۴۱۲	۰,۱۹۳۷	نبود برنامه ریزی ها و سیاست گذاری های کلان و عدم حمایت جدی دولت		
۱۰	۰,۰۴۰۰	۰,۱۸۸۴	عدم حمایت مالی و همکاری بانکها در ارائه تسهیلات و بالا بودن نرخ سود تسهیلات بانکی		
۱۵	۰,۰۳۰۰	۰,۱۴۱۳	عدم حضور بخش غیردولتی نیرومند در صنایع دستی		

چالش‌های تولید و بسته‌بندی	۰،۲۸۰	فقدان بانک جامع اطلاعات هنرمندان و صنعتگران صنایع دستی	۰،۱۲۶۹	۰،۰۲۷۰	۱۶
		عدم وجود ارتباط و هماهنگی لازم بین مراکز آموزش عالی و مهارتی فنی و حرفه‌ای	۰،۱۱۷۷	۰،۰۲۵۰	۱۸
		عدم وجود سیستم بسته‌بندی مناسب	۰،۲۰۰۰	۰،۰۷۶۴	۱
		عدم امکان تولید انبوه در زمان کوتاه بدلیل فقدان کارگاههای مدرن و مجهز	۰،۱۶۶۶	۰،۰۶۳۴	۲
		گران تمام شدن کالاها بدلیل تولید غیر انبوه و دستی و نیاز به دقت و صرف وقت زیاد	۰،۱۵۰۹	۰،۰۵۷۶	۴
		فقدان استانداردهای مواد اولیه و تولید محصولات صنایع دستی	۰،۱۴۷۸	۰،۰۵۶۴	۵
		عدم نظارت مستمر و کامل بر تولیدات (جهت حفظ و ارتقاء کیفیت)	۰،۱۱۸۸	۰،۰۴۵۳	۶
		تحمیل هزینه‌های اضافی بدلیل پراکندگی مناطق تولیدی و دوری از بازار	۰،۱۱۸۱	۰،۰۴۵۱	۷
		عدم دقت و ظرافت و ابداع در کارهای دستی	۰،۰۹۷۸	۰،۰۳۷۳	۱۲
		عدم اشاعه خدمات تامین اجتماعی و بیمه هنرمندان و صنعتگران	۰،۲۸۳۶	۰،۰۴۹۲	۷
چالش‌های منابع انسانی	۰،۱۷۳۵	عدم ثبات شغلی به دلیل تأثیر نوسانات اقتصادی و بویژه رونق یا رکود بازار	۰،۲۷۳۲	۰،۰۴۷۴	۸
		فقدان آموزش‌های فنی	۰،۱۴۰۶	۰،۰۲۴۳	۱۹
		ضعف بنیه مالی صنعتگران که غالباً افرادی فقیر و عمدتاً روستایی‌اند	۰،۱۰۲۳	۰،۰۱۷۷	۲۰

بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق با هدف بررسی و شناسایی مهمترین چالش‌های صنایع دستی و تعیین ترتیب تاثیر و الویت آن در صنایع دستی استان مازندران بنا شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تکنیک سلسله مراتبی AHP انجام شد. پس از تجزیه و تحلیل سلسله مراتبی میزان تاثیر هر یک از عوامل بصورت وزن آن عامل مشخص گردید. که در واقع اهمیت و شدت تاثیر آن عامل را نشان می‌دهد.

داد. بر اساس نتایج حاصل چالش تولید و بسته بندی دارای بالاترین الویت و چالش فروش و صادرات، چالش مدیریت و ساختار و چالش منابع انسانی به ترتیب در الویت های بعدی قرار دارند.

همچنین عدم وجود سیستم بسته بندی مناسب، عدم امکان تولید انبوه در زمان کوتاه بدلیل فقدان کارگاههای مدرن و مجهز، حضور رقبای جدید و کاهش سهم بازار، گران تمام شدن کالاهای بدلیل تولید غیر انبوه و دستی و نیاز به دقت و صرف وقت زیاد و فقدان استانداردهای مواد اولیه و تولید محصولات صنایع دستی به ترتیب به عنوان مهمترین چالش های صنایع دستی در زیر معیارها معرفی شد.

براساس نتایج تحقیق، راهکارهای زیر می تواند مفید واقع شود:

- ۱- توجه به کیفیت بسته بندی به همراه طراحی زیبا با الهام از نقوش و نگاره های آثار تاریخی استان جهت ایجاد جذابیت برای گردشگران داخلی و خارجی .
- ۲- برگزاری نمایشگاههای داخلی و خارجی برای شناساندن و معرفی تولیدات صنایع دستی.
- ۳- دانشگاهی کردن رشته های مختلف صنایع دستی و راه اندازی دانشگاههای علمی و کاربردی صنایع دستی در سطح استان.
- ۴- حمایت جدی دولت و واگذاری تسهیلات ارزان به صنعت گران و هنرمندان صنایع دستی و ارائه جوایز صادراتی برای صنعتگران و صادرکنندگان نمونه .
- ۵- تبلیغات گسترده و ترویج مصرف کالای دستی در داخل و خارج مرزهای کشور از طریق بازاریابان معرب و اطلاع رسانی و تبلیغات گسترده از طریق صدا و سیما.
- ۶- کمک دولت به تجهیز کارگاهها و مراکز خدمات صنایع دستی در استانها و شهرستانها .

- ۷- ساماندهی کلیه واحدهای صنایع دستی در قالب تشکلهای تخصصی غیر دولتی و اتحادیه های قدرتمند.
- ۸- تلاش نهادهای ذیربط در تقویت سازوکارهای نظارتی و بازرسی کارگاههای صنایع دستی.
- ۹- ایجاد مراکزی برای تهیه و تامین مواد اولیه مورد نیاز صنعتگران صنایع دستی.
- ۱۰- برگزاری کلاس های آموزشی برای هنرمندان و آگاه سازی و آشنایی آنان با نیازهای بازار.

منابع

۱. آذر، عادل و رجب زاده، علی (۱۳۸۹)، تصمیم گیری کاربردی MADM، انتشارات نگاه دانش، ویرایش اول، چاپ چهارم.
۲. عمادی ازوجی، مهران و حسن زاده، رمضان (۱۳۸۷)، نقش و کارکردهای صنایع دستی در امور اقتصادی و اجتماعی سایت آفتاب.
۳. اصغر پور، محمد جواد (۱۳۸۱)، تصمیم گیری چند معیاره، انتشارات تهران.
۴. امیر راشد سولماز (۱۳۸۷) بررسی عوامل موثر بر تولید و فروش صنایع دستی (مطالعه موردی شهر تبریز)، مجموعه مقالات همایش راهکارهای توسعه صنایع دستی ایران دانشگاه هنر اسلامی تبریز.
۵. رهبرهادی بیگلر رضا، بی غم نگار، نعمتی مقدم بهرام (۱۳۹۰)، صنایع دستی نمادی از فرهنگ در توسعه اشتغال و کارآفرینی، همایش ملی صنایع فرهنگی و نقش آن در توسعه پایدار.
۶. ریاضی، محمدرضا (۱۳۷۴)، نگاهی اجمالی به مسائل و مشکلات صنایع دستی ایران، مجله جلوه هنر، شماره ۴.
۷. شایسته فر، مهناز (۱۳۸۹)، صنایع دستی ایرانی، تجلی ذوق و استعداد، مجله کتاب ماه نور، شماره ۱۳۹.
۸. صرامی، حسین (۱۳۸۴)، صنایع دستی اصفهان و مشکلات آن، مجله فضای جغرافیایی، شماره ۱۳.

۹. قدسی پور، سید حسن (۱۳۸۱)، فرایند تحلیل سلسله مراتبی AHP، تهران، انتشارات دانشگاه امیر کبیر.
۱۰. میراحمدی، مهدیه (۱۳۸۷)، بررسی علل رکود قالی قاب قرآنی، مجموعه مقالات همایش راهکارهای توسعه صنایع دستی ایران دانشگاه هنر اسلامی تبریز.
۱۱. وهابی عباسقلی امرایی بابک (۱۳۸۷) صنایع دستی، آسیب‌ها و نوآوری‌ها آسیب‌شناسی صنایع دستی ایران و نوآوری جهت توسعه ملی، مجموعه مقالات همایش راهکارهای توسعه صنایع دستی ایران دانشگاه هنر اسلامی تبریز.
۱۲. هوشیار، مهران (۱۳۸۵) صنایع دستی؛ دیروز، امروز، فردا (بررسی جایگاه تکنولوژی در صنایع دستی و حفظ هویت فرهنگی دنیای امروز)، مجله رهپویه هنر، شماره ۱.
۱۳. مومنی، منصور . (1385) . مباحث نوین تحقیق در عملیات انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران .
۱۴. هاتفی، محمد حسین (۱۳۸۸) هنرهای سنتی و صنایع دستی، محور توسعه فرهنگی و صادرات، مجله کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۲۳.
۱۵. یزدان پنا، لیلا و صمدیان، فاطمه (۱۳۸۸)، عوامل مؤثر بر میزان موفقیت شرکتهای تعاونی مطالعه موردی صنایع دستی استان کرمان، تعاون، سال بیستم، شماره ۲۰۲ و ۲۰۳.
16. UNESCO Publication, Seal of Excellence for Handicrafts, Paris, 2006

آدرس سایت ماهنامه پژوهش‌های مدیریت و حسابداری: <http://www.iranjoman.org>

آدرس پست الکترونیکی ماهنامه پژوهش‌های مدیریت و حسابداری:

mahname.org@gmail.com